

FAKTAARK AGRISPACE 2018

Faktaark om norsk kylling-, melk-, sau- og lamme-, og griseproduksjon er en serie analyser basert på data om leveranser til slakteri og meieri fra norske gårder i perioden 2013-2017 som er tilgjengelig fra data.norge.no (Landbruksdirektoratet). Analysene fokuserer på mengde råvare levert fra enkeltbruk og benytter seg av kommunedata for å vise geografisk variasjon i perioden målt. I tillegg til å gi en introduksjon til næringene og en beskrivelse av resultatene, gir faktaarkene tolkninger av funn og diskuterer kort konsekvenser av utviklingstrekk i de ulike produksjonene.

Analysene er utført av Henrik Eli Almaas. I tillegg til Almaas, har Hilde Bjørkhaug og Reidar Almås bidratt til utforming av faktaarkene.

Arbeidet er en del av forskningsprosjektet Agrispace. Det overordnede målet i AGRISPACE har vært å fremskaffe kunnskap om utfordringer og muligheter for bærekraftig vekst i produksjon og innovasjon i landbaserte verdikjeder i ulike regioner av Norge. Prosjektet er finansiert av BIONÆR, Norges Forskningsråd (2014-2018), prosjekt nr. 233810. Hjemmeside <https://agrispace.rural.no/>. Prosjektleder for Agrispace er RURALIS – Institutt for rural og regionalforskning.

Trondheim, desember 2018

Hilde Bjørkhaug

Prosjektleder, Agrispace

Strukturen i norsk kyllingproduksjon er i endring og tall fra landbruksdirektoratet tyder på at utviklingen går i retning av færre og større kyllingprodusenter i de mest sentrale områdene, spesielt i Rogaland.

Norsk kyllingproduksjon er mer enn doblet siden starten av 2000-tallet og er omtalt som en næring med nærmest eksplosiv vekst Bjørkhaug & Vik (2015). Fra 2002 vokste kyllingproduksjonen fra 38 000 tonn, til over 90 000 tonn i 2013 og 2014. Veksten fikk et midlertidig opphold i 2014 og 2015 etter at det ble avdekket antibiotikaresistente bakterier i kylling, tilknyttet bruken av narasin i kyllingfôret. Dette resulterte i et dramatisk fall i etterspørsel og slakteriene ble nødt til å tilpasse produksjonen. Det ble derfor bare produsert 80 000 tonn kylling i 2015. Produksjonsnivået er ennå ikke helt på høyde med produksjonsnivåene fra 2013 og 2014, men vokste mellom 2015 og 2017 samtidig som narasin ble fjernet fra kyllingfôret. Produksjonen vil trolig flate ut rundt produksjonsnivået fra 2013.

I tillegg til narasinskandalen har kyllingnæringen vært utsatt for omfattende endringer i konsesjonslovgivningen i løpet av de siste seks årene.¹ Den første endringen kom tidlig i 2013 under Stoltenberg II regjeringen med Trygve Slagsvold Vedum som landbruksminister. Dette var en mindre endring hvor konsesjonsgrensen ble økt fra 120 000 til 140 000 kylling per bruk per år. Begrunnelsen for endringen var at

produktivitetsutvikling hadde økt hastigheten på tilveksten per dyr i den grad at det nå var mulig å produsere vesentlig mer kylling med den samme bygningsmassen som tidligere. Man ønsket derfor å øke konsesjonen for bedre utnyttelse av eksisterende anlegg. Den nye konsesjonsgrensen fikk ikke ligge i fred lenge, og ble allerede i 2014 foreslått doblet til 280 000 dyr per bruk per år. Dette var under Solberg I regjeringen med Sylvi Listhaug som landbruksminister. Økningen ble denne gangen begrunnet med at bonden i større grad selv skulle ha muligheten til å bestemme hvordan han eller hun ønsket å drive gården. Argumentet fra 2013 om produktivitetsutvikling ble også brukt, sammen med et argument om at større enheter ville tillate flere kyllingprodusenter å bli heltidsbønder.

I 2017 var det 691 kyllingprodusenter i Norge. Dette var 21 flere enn i 2013, men tallet har variert noe i årene mellom. Figur 1, viser utviklingen i produksjonsvolum fra Norske kyllingbruk i samme periode.²

En konsesjonsgrense sørger for at produksjonen fordeles mellom flere produsenter. Endring av konsesjonsgrensen for kylling vil derfor få konsekvenser for bruksstrukturen blant kyllingbøndene. Figur 2 viser fordelingen av ulike bruksstørrelser i perioden 2013 til 2016.³ Andelen mellomstore produsenter økte med 8 prosent mellom 2013 og 2014. I samme periode gikk antallet små produsenter tilbake med 4 prosent. Dette viser at justeringen av konsesjonsgrensen i 2013 fungerte som tiltenkt og tillot enkelte av

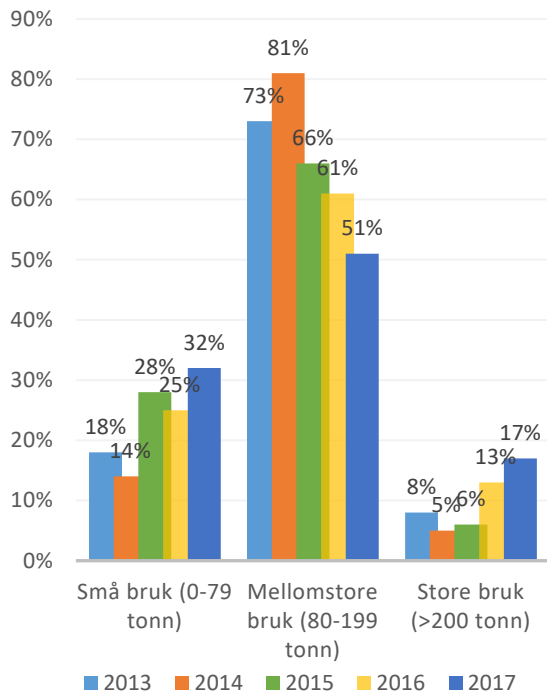
¹ Kyllingproduksjon hadde allerede blitt tatt ut av omsetningsloven og Prior hadde mistet sin rolle som markedsregulator allerede i 2007.

² De ulike Bruksstørrelsene er definert på bakgrunn av en kvantilanalyse av slakt levert fra individuelle kyllingproduserende bruk i 2013. Små bruk defineres som produsenter som har levert inntil 80 tonn kylling til slakteri, mellomstore bruk defineres som produsenter som har levert

mellom 80 og 200 tonn kylling til slakteri og store bruk defineres som produsenter som har levert mer enn 200 tonn kylling til slakteri

³ Datamaterialet er hentet fra Landbruksdirektoratets datasett for leveranser av slakt levert fra jordbruksforetak til slakteri i perioden 2013 til 2017. Dataene inkluderer ikke leieslakt.

de små produsentene å vokse i produksjonsvolum.

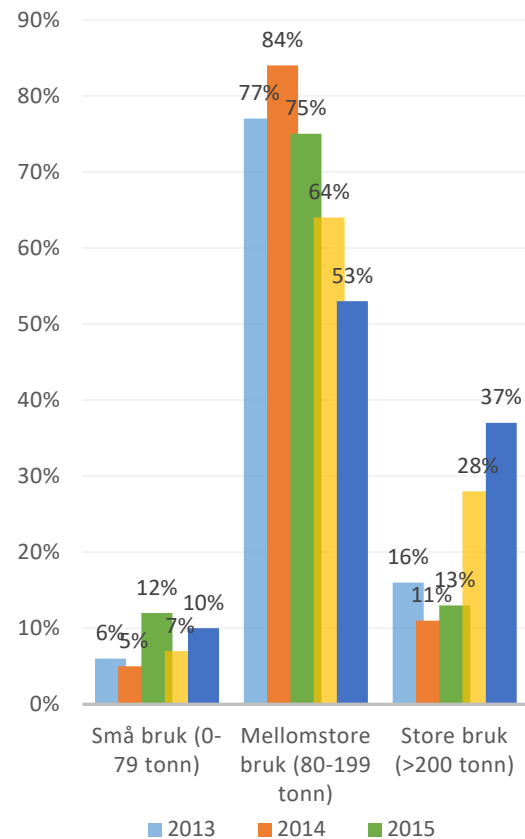
Figur 1. Utvikling i bruksstørrelser etter antall tonn kylling levert til slakteri 2013-2017 (Landbruksdirektoratet 2018a)

I kjølvannet av konsesjonsendringen i 2014 ser vi en lignende utvikling. Mellom 2014 og 2017 gikk andelen mellomstore produsenter tilbake med 30 prosent, mens andelen store produsenter økte med 12 prosent. Det var også en 18 prosent økning i andelen små produsenter. Ettersom det totale antallet kyllingprodusenter har vært stabilt i hele denne perioden er det tydelig at mange av de mellomstore produsentene nedskalerte driften, for eksempel til økologisk eller nisjeproduksjon, utvidet til et større produksjonsvolum, eller avvirket driften. Doblingen av konsesjonsgrensen har dermed økt antallet store og små produsenter på bekostning av de mellomstore produsentene.

Høyere produksjonsvolum for de største produsentene

Figur 2 viser andelen av den totale mengden kylling levert til slakteri etter bruksstørrelse.

Her ser vi mye av det samme bildet som i figur 1, men det blir også tydelig at de største produsentene har overtatt en betydelig del av produksjonen. De mellomstore produsentene mistet 31 prosent av den samlede kyllingproduksjonen i perioden 2014 til 2016. Av disse gikk om lag 26 prosent til de største produsentene, mens 5 prosent gikk til de minste produsentene. Konsesjonsendringen har dermed bidratt til å flytte betydelige deler av produksjonen fra de mellomstore produsentene over til de store produsentene.

Figur 2. Andelen av total mengde kylling levert til slakteri etter bruksstørrelse 2013-2015 (Landbruksdirektoratet 2018a).

Sentralisering og regionalisering rundt slakteriene

Kyllingproduksjon kunne i utgangspunktet foregått i hele landet. Dette kommer av at produksjonen er basert på kraftfôr, og ikke er avhengig av beiteområder. Likevel er produksjonen svært sentralisert og regionalisert. Dagens sentraliserte og

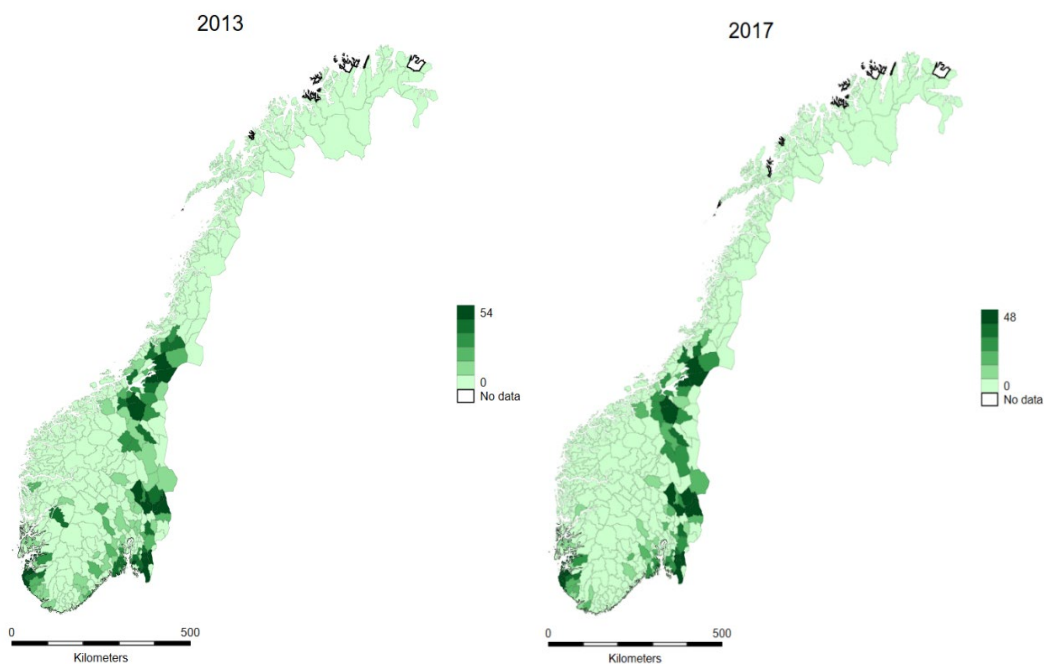
regionaliserte struktur skyldes at det er umulig å produsere kylling i betydelig omfang uten en leveransekontrakt med et slakteri. Per dags dato er det tre store og fire små aktører som slakter kylling i Norge. Blant de store finner vi Norsk kylling, Jærkylling og Nortura, med slakterier i Trøndelag, Rogaland, Innlandet og på Østlandet. De fire mindre aktørene ligger i Trøndelag, Vestfold, Hordaland og Telemark, og alle disse profilerer seg i småskalasegmentet. Slakterienes beliggenhet avgjør hvor kyllingproduksjonen foregår. Dette kommer tydelig fram av figur 3 som viser kyllingprodusenter etter kommune.

I perioden 2013 til 2017 skjedde det en økende regionalisering ved at flere av produsentene i de mer perifere kommunene la ned produksjonen. Dette er en ønsket utvikling fra industriens side da dette bidrar til å kutte transportkostnader. Slakteriene har interesse av å stimulere til en bruksstruktur hvor produsentene er så nære slakteriene som mulig. Dette oppnår de blant annet ved å tilby sluttpakker til produsenter som ligger lengst unna slakteriene. Sluttpakkene er i utgangspunktet frivillige, men kan i realiteten oppfattes som tvungne da det til syvende og

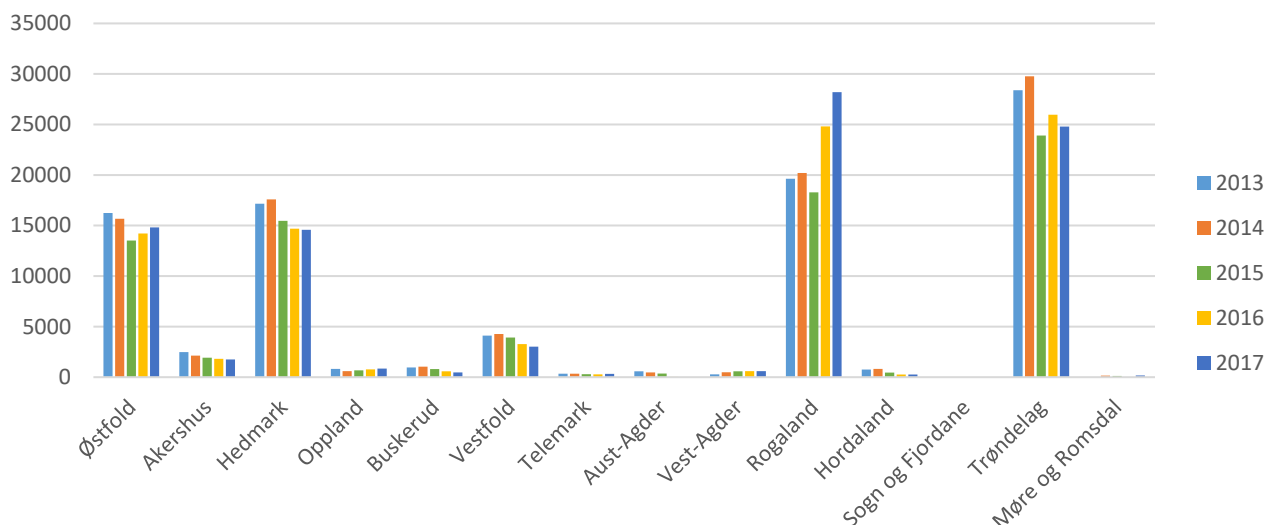
sist er slakteriene selv som avgjør hvem som får fornyet produksjonskontrakten. Den umiddelbare årsaken til at sluttpakker ble innført var overproduksjonen som inntraff etter narasindebatten.

Betydelig vekst i Rogaland

På fylkesnivå ser vi i figur 4 at Trøndelag og Rogaland produserer mest kyllingkjøtt, med Østfold og Hedmark på de neste plassene. Utviklingen i volum er noe ulik i regionene. Rogaland er det fylket som har hatt mest utbytte av konsesjonsøkningen og hadde en betydelig vekst mellom 2016 og 2017. På samme tid gikk produksjonen i Trøndelag tilbake. Dette skyldes blant annet problemer med høye transportkostnader til Norturas eget slakteri og utfordringer i samarbeidet med Norsk kylling om leieslakting. Samlet sett ser vi at det er i ferd med å bygges opp en enorm produksjonskapasitet for kylling i Rogaland.

Figur 3. Konsentrasjon av kyllingprodusenter etter kommune (Landbruksdirektoratet 2018a).

Figur 4. Utvikling i årlig produksjon av kylling etter fylke 2013-2017. Antall tonn (Landbruksdirektoratet 2018b).

Sannsynlig økt produksjon i fremtiden

Kyllingproduksjon er en høyteknologisk industri og omfanget av produksjonen er per dags dato styrt av de store industrislakteriene og etterspørselen i markedet. Dette gjør det vanskelig å spå kyllingproduksjonens framtid, spesielt med tanke på hvordan narasindebatten, sykdomsutbrudd,

dyrevelferd og kostholdsråd påvirker etterspørselen. Det som kan sies med sikkerhet er at utviklingen går i retning av større og færre produsenter lokalisert nærmere de store industrislakteriene. Med full utnyttning av dagens konsesjonsgrenser kan det bety en halvering av antall mellomstore og store produsenter, mens antallet små produsenter vil holde seg stabilt.

Kilder:

Bjørkhaug, H. Vik, J. (2015). Kyllingens politiske økonomi – et bilde av det fremtidige landbruket? I Bjørkhaug, H. Almås, R. Vik, J. *Norsk matmakt i endring* (s. 149-174). Trondheim: Fagbokforlaget

Landbruksdirektoratet. (2018a). *Leveranser til slakteri i landbruket 2013-2017*. Hentet fra: <https://data.norge.no/kategori/jordbruk-fiskeri-skogbruk-og-mat?type=3>

Landbruksdirektoratet. (2018b). *Leveranser fra bonde til matindustrien*. Hentet fra: <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/leveransedata>

Forfatter og kontaktperson:

Henrik Eli Almaas, Forskningsassistent ved Ruralis. Henrik.Almaas@ruralis.no, Tlf. 977 88 927

Hilde Bjørkhaug, Seniorforsker ved Ruralis. Hilde.Bjorkhaug@ruralis.no

Reidar Almås, Seniorforsker ved Ruralis. Reidar.Almas@ruralis.no

Fakta om Agrispace:

Det overordnede målet i AGRISPACE har vært å fremskaffe kunnskap om utfordringer og muligheter for bærekraftig vekst i produksjon og innovasjon i landbaserte verdikjeder i ulike regioner av Norge. Prosjektet er finansiert av BIONÆR, Norges Forskningsråd (2014-2018). Prosjekt nr. 233810. <https://agrispace.ruralis.no/>

Ruralis: Institutt for rural- og regionalforskning
Universitetssenteret Dragvoll, N-7491 Trondheim
Besøksadresse: Idrettsbygget, Loholt allé 81
Telefon: 73 82 01 60
E-post: post@ruralis, Web: <https://ruralis.no>